

BETLÉM

1870

I

„POJĎME AŽ DO BETLÉMA A VIZME TU VĚC,
jenž se stala!“

Nadešel zas čas svatě noci. Nejštědřejšího večera, nejsvětější noci! Rozum a stáří ustupují; dětské srdce s jasavým svým tlukotem vítězí, to dětské srdce, které při jediné kapce žalu již přetéká, do něhož se ale vejde tolik, tolik radosti a blaha! Reflexe a nevěra se odmlčují, výskot rubínových rtů stává se hymnem. V tom dětském víru jako by bůh se stal znovu dítětem, v něm rok co rok se rodí znovu. Člověk pochopuje vznešený mythus, pochopuje, jak bůh se dítětem státi mohl, a vidí, že je tomu as tak, jak mudrc pravil: „Bůh a víra stávají se dětmi zároveň!“ Jaké to teplé jasno v době zimní, sluneční teplo v plášti sněhovém! Ta noc jako by vždy se nesla na křídlech andělských, vzduch je plný zpěvu, ozářenými okny hledí radost lidská ven do tuhé noci, a i kde sídlí bol, dána mu v zlatých slzách úleva a povznešení.

Milionkrát vysloví se dnes slovo „Betlém“ a judské město to zaskví se fantasií v romantické záři. Pojďme jednou až do Betléma a vizme jej! Takový arci není, jak si jej myslí fantasiie dětská a jak jej budují na našich „jeslích“, s červenými střechami domů, stříbrnými báněmi na kostelích, lidmi jako u nás, kyprým mechem a šťavnatou zelení v celém vùkolí. Ovšem, „nikoli není nejmenší mezi judskými“, přec je ale městečko jen malé a skromné! Za čtvrt hodinky je celé obejdeš, učiníš-li dvě stě kroků, přešels je šířkou, a jen čtyřikrát tolik obnáší délka jeho.

Leží uprostřed judských hor. Ty jsou samá nahá skála, opláklý vrch, vyprahlé údolí, jen někde políčko a po jednotlivé stráni něco keřů a stromů. Také ve vùkolí Betléma je trochu vína a fíků, ne však mnoho. Orba tu chudá, chudý také život pastevců, třeba byli tito už za dob biblických pro-

sluli. Přicházíš-li od východní strany k Betlému, as půl hodiny od města najdeš to biblické „pole pastýřů“ a na něm dvojí zdí obehnané, několika olivami ostíněné místo, kde se jim stalo zjevení. Vlastní vesnička pastevců leží o něco blíž a čítá jen málo čísel. Nejspíš, že býval Betlém i vůkolí druhdy bohatší, sic by jej nebyli právě nazvali „Betlehemem“ a neslul by Hebreům „dům chleba“, Arabům pak „dům masa“. Mniši z toho názvu odvozovali další důkaz pro transsubstanciaci!

Historie Betléma začíná rokem „0“, vlastně prvním dnem prvního roku našeho letopočtu. Téhož dne „vstoupil i Josef z Galilej, z města Nazaretu, do Judska, do města Davidova, kteréž slove Betlém“. Přišel ke „konskripci“, i s Marií, „zasnoubenou sobě manželkou, těhotnou“, neboť „vyšlo vyrčení od císaře Augusta, aby byl popsán všecken svět“. — „Stalo se pak, když tam byli, že se naplnili dnové, aby porodila.“ A od toho dne je Betlém zapsán nejen v dějiny vůbec, nýbrž zlatým písmem v historii lidského pokroku a udalostí nejvznešenějších. Pak mu historie ušetřila již jen udalosti smutné, několikero spoust saracénských a podobné. Nyní je tichý a klidný jako dětská vzpomínka.

Orient je konservativní a Betlém vypadá dnes as málo jinak, než jak vypadal v době Kristova narození. Jen snad v tom je pokrok, že je nyní zcela kamenný. Takto všechny domy jako čtyrhanná škatulka, více takových škatulek oddělených dvorky a schody, vedle sebe a nad sebou, činí dohromady jedinou domácnost, a střechy jsou všechny zcela ploché. Betlém stojí na dvou skalinách, aniž by koruny jich zcela pokrýval, a budovy jeho zčásti zapadají také v rozsedlinu mezi oběma. Kamenná, místy dle skalní sráže dosti vysoká a zděnými výběžky co pilíři podchycovaná zeď objímá město celé. Poloha je malebna, pustě romantická.

Obyvatelstva je tu něco přes tři tisíce duší — skoro samé to křesťanské duše. Ovšem různého vyznání, řekové, arménci, katolíci, protestanti, ale povídá se o nich věc zrovna nepalestinská, že prý totiž raděj sobě hledí poctivého výdělku než zbožných pranic. Mužové jsou velkým počtem řemeslníci a „umělci“. Vyřezávají z perleti růžence, hříčky a medailony s rozmanitými vyobrazeními, na nichž je Kristus vždy

znovu umučen a každá matka boží víc než „sedmiboletná“; soustruhují z černého zemského kleje, „kamene Mojžíšova“, rozličné nádobíčko; prolisují fíkové dřevo černou barvou a klíží z něho rámce a krabice. Ženy jejich, když se nezanášejí právě domácností a Herodesem nedovražděnou lidskou drůbeží, nebo nepekou ty okrouhlé a placaté malé chleby, které se zcela dobře „žehnat a lámat“ mohou, nosí umělecké výrobky mužů svých na jerusalemský trh. Jsou to krásné ženy! Ještě nikoho nenapadlo, aby se namáhal nadšeným zpěvem o kráse Arabek, a mohl by to učinit jen ten, kdo jich neviděl. Jsou vychrtly jako beduinská klisna, hrubých kostí, hrozivě velkých rukou, hranatých forem, jednotvárně smělé pleti, jen v jejich oku plane oheň a žár. Zcela jiné ale jsou Betlémitky! Vzrůst pěkný, formy oblé, ručky a bosé nožky foremny, tvář do červánků prokvetalá, oko temné a sladké. A kdežto jinde je obyčejným — a obyčejně jediným — šatem dlouhá modrá košile, nosí Betlémitky přes ni ještě červenou, pestře vyšívanou tuniku a na hlavě bílou plenu, kroj malebný. Bývá už tak, že některou květinu najdeš jen na jisté skále a nikde jinde, v Palestině květe ženská krása jen na skalách betlémských.

II

HLAVNÍ BUDOVOU BETLÉMSKOU JE ARCI CHRÁM Panny Marie či vlastně chrám jesliček. Stojí nad onou jeskyní, o níž česká národní píseň dí, že se v ní narodil „Ježíšek, panáček“, že je „zlatá a drahá“ a že „se točí jako hvězda“. Bible pak vypravuje: „Porodila syna svého prvorozeného a plénkami jej ovinula a položila ho v jesle; protože neměli místa v hospodě.“ V Palestině podnes bydlejí lidé rádi po jeskyních, i kdyby měli „místo v hospodě“.

Chrám jesliček je původu velmi starého, staršího než sám jerusalemský kostel Božího hrobu. Je to basilika 170 stop dlouhá, 100 široká, uvnitř vzdor čtyřem řadám sloupů až chudičká. Nalezá se v rukou Řeků. Jedni praví, že Konstantin, druzí, že Helena — tatáž, co u Golgathy našla všechny tři kříže, trnovou korunu, hřeby atd. — na počátku čtvrtého

věku dala rozkaz ku kopání základů. O dva věky později dal Justinián chrám přestavět, později, r. 1101 byl tu právě o Štědrý večer Balduin na krále korunován, pak zakusil chrám ještě několik občanských renovací, které ale původní Justiniánovu formu valně nezměnily.

A přední znamenitostí chrámu toho je ovšem zas ta jeskyně pod ním. Přec jen divný pocit zmocní se každého, kdo sem sestoupí! Jesle a hrob — hrob dávno minulých dob, přec jako by tu bylo něco, co žije, co neumírá! Bílý den sem nesílá jasnost svou, svatá noc panuje tu nepřetržitě, po hnědých, mramorových stěnách jako by šelestil tajný šepot zvěstný a světylka četných stříbrných lamp jako by kmítala se veselými hvězdami. Jediné, co zde mrtvo, je ten nadpis nad výklenkem, slova mrtvého jazyka: „Hic de virgine Maria Jesus Christus natus est“. Bez nadpisu by výklenek ten byl o celou poetičnost výmluvnější!

Ostatní znamenitosti chrámu jsou zas čistě palestinské:

Jeskyně, v níž bydlel svatý Jeroným.

Druhá, kde týž pohřben.

Třetí, kde žil Eusebius.

Čtvrtá, kde pohřbena svatá Pavla.

Pátá, kde odpočívá její dcera Eustochie.

Šestá, kde ukazují — ruku a jazyk jednoho z dětí Herodesem zabitých. Kaple tato nazývá se „kaplí nevinátek“ — „malých i velkých“.

Konečně díra pod oltářem, do níž zapadla hvězda vedoucí krále od východu, o kterémž zapadnutí sem snad tisícátý vzdělaný člověk neví.

Za půl dne jsi hotov s Betlémem a celým jeho vúkolím, i kdybys chtěl věc zrovna studovat. Neboť nezbyvá nám leč dotknout se ještě některých míst zrovna hypertradicionálních. Na př. hrobu, v němž leží Ráchel, dcera Lábanova. Jakob, vzorný muž její, který sedm let za ni sloužil a přitom si hezký brav peřestých jehňátek nahospodařil s onou starozákonní poctivostí, kterou bychom nyní nazvali prostě darebáctvím, a který ji přemluvil, aby s ním utekla a přitom i domácí boty otci svému odnesla, sám jí pak sdělal hrob i náhrobek.

Dále: „pole hrachové“.

„Šla tu bohorodička kolem, hladová a zmořená, a viděla, jak hospodář sklízí hrách. Zaprosila o hrst, aby hladu zbyla. Ale nebylo srdce u hospodáře a odepřel, jako zaháníme ode dveří nevěřícího. Nejsvětější se rozbolestnila a přála mu, aby vešken hrách se mu stal drobným kamením. Nebe také přání její „vyslyšelo“ — a mnich kroutí očima a obrací hlavu zbožně k dobrému nebi.

„Ale klít — a Panna Maria!“

„Bez víry by byla kletba nesmyslem a Panna Maria byla silna ve víře!“ —

Konečně: „jeskyně mlíková“.

Zde se Panna Maria před svým útekem do Egypta nějaký čas zdržovala. Vnitřek jeskyně té je křídový. Zbělela prý půda i stěna několika kapkami mléka, které tu Panna Maria potratila. Ve víře silní mniši dělají z té křídý kuličky a prodávají je věřícím co prostředky proti všem možným ženským nemocem.

Odejdem a uhněm se raděj všem frivolním vtipům. Madona mně vzdor mnichům celého světa zůstane poetickou věčně! V tom srdci rozžehlo se největší štěstí i zalomcovala jím bolest. největší. Nikdo jak ona nemiloval toho, jenž je nám všem posud pravzorem lidskosti!

A přiznám se, že matka vůbec má pro mne cos ctihodného. Stokrát je mně každá ctihodnější než celý klášter zpívajících jeptišek, třeba by ty holky hrály k tomu všechny i na varhany!